‘SIFIR ATIK PROJESİ’ İÇİN DÜĞMEYE BASILDI

Hazırlayan: MERAL SAKACI

GERİ DÖNÜŞÜM VE ATIK YÖNETİMİ KONUSUNDA SON 15 YILDA BİRÇOK YASAL DÜZENLEMEYE BAŞVURAN TÜRKİYE, ATIK OLUŞUMUNU MİNİMİZE ETME HEDEFİNİ ODAĞINA ALDI. YAKIN ZAMANDA GERİ DÖNÜŞÜM VE ATIK YÖNETİMİ SEKTÖRÜ İÇİN YENİ BİR YOL HARİTASI BELİRLENDİ. ‘SIFIR ATIK PROJESİ’ İÇİN DÜĞMEYE BASAN ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI ATIKLARIN GERİ DÖNÜŞTÜRÜLEREK YENİDEN KULLANILMASI VE GERİ KAZANILMASINA ÖNCELİK VERİYOR.

BİN 500
ADET
2018'DE SIFIR ATIK SİSTEMİ KURULMASI PLANLANAN BİNA SAYISI

5
MİLYON TON
KÂĞIT GERİ DÖNÜŞÜM SEKTÖRÜNDE 2020 İÇİN HEDEFLENEN ÜRETİM

10
MİLYAR EURO
2023 YILI İÇİN ATIK SEKTÖRÜNDE ÖNGÖRÜLEN FİNANSAL BÜYÜKLÜK

%7.5
2017'DE KÂĞIT GERİ DÖNÜŞÜM SANAYİİNDEKİ BÜYÜME ORANI

Fotoğraflar: *Dünya Gazetesi Fotoğraf Arşivi*

Türkiye'de kaynakların daha verimli kullanılması ve etkin toplama sisteminin kurulması hedefinden hareketle 'Sıfır Atık Projesi'ni hayata geçiren Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018-2023 yılları arasında uygulanacak strateji ve eylemleri 'Sıfır Atık Yönetimi Eylem Planı' başlığı altında topladı. Bu çerçevede, proje ile ilgili uygulamalar öncelikle Ankara'daki kamu kurum ve kuruluşlarından başlatıldı. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ana hizmet binası, Sıfır Atık Projesi'nin ilk uygulama alanı oldu. Bakanlık hizmet binasında bu yılın ilk çeyreğinde 17 ton kâğıt, 6 ton plastik, 1 ton cam, 1.5 ton metal, 1.5 ton organik atık, 0.5 ton yemek artığı ve 0.7 ton bitkisel atık yağ olmak üzere, yaklaşık 28 ton değerlendirilebilir atık toplatılarak ekonomiye kazandırıldı. 'Sıfır Atık Projesi'ni 2023'te tüm Türkiye'de uygulamaya geçirmeyi hedefleyen yetkililer, bu yıl ilk aşamada bin 500 binada Sıfır Atık Sistemi'ni kurmayı planlıyor. Ayrıca, projenin sosyal sorumluluk hareketi olarak uygulanmasını amaçlayan sivil toplum temsilcileri, 30 ilde etkinlik düzenlemeye hazırlanıyor. Antalya, Denizli ve Kocaeli'nde ise şimdiden söz konusu etkinlikler yapılarak 'Sıfır Atık' uygulaması anlatıldı.

Endüstri 4.0 etkili olacak

Sıfır Atık Projesi'ni yaygınlaştırma çalışmaları devam ederken, atık yönetimi sektörü ve ambalaj sektörüne dair büyüme beklentileri de olumlu yönde seyrediyor. Ambalaj ve atık yönetiminden orta vadede paralel bir büyüme grafiği bekleyen sektör oyuncuları, ambalaj sektörünün beş yılda 10 milyar dolarlık ihracat rakamına, atık yönetimi sektörü büyüklüğünün ise 10 milyar Euro'ya ulaşmasını bekliyor.

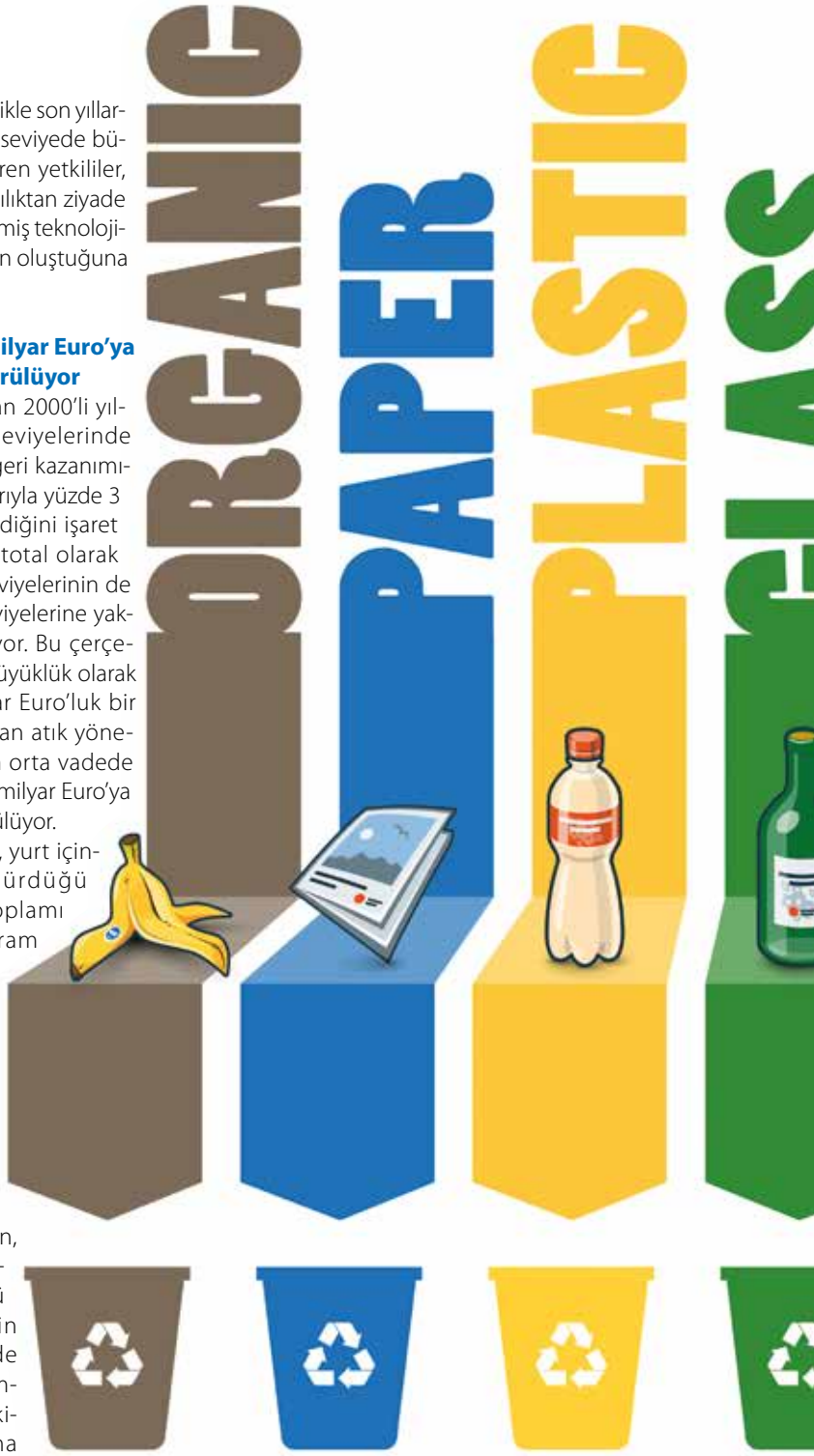
Ambalaj sektörünün otomasyon ve Endüstri 4.0'ın da etkisiyle daha çok önem kazanacağını tahmin eden yetkililer, Ambalaj Sanayicileri Derneği (ASD) verilerine göre bir değerlendirme yaptı. Dolayısıyla bu yıl ambalaj sektöründe büyümenin en az yüzde 10 artarak, 23 milyar dolar seviyesine çıkması bekleniyor. Beş yıl sonunda ise pazar büyüklüğünün 30 milyar dolar, ihracatın da 10 milyar dolar bandına çıkacağı tahmin ediliyor.

Buna karşılık uzmanlar, atık yönetimi ve ambalaj sektörünün eşzamanlı olarak büyüyeceğini öngörüyor. Atık yönetimi sektörünün özellikle son yıllarda kayda değer seviyede büyüdüğünü bildiren yetkililer, sektörde hurdacılıktan ziyade artık daha yerleşmiş teknolojiye sahip tesislerin oluştuğuna dikkat çekiyor.

Sektörün 10 milyar Euro'ya ulaşması öngörülüyor

Diğer yandan 2000'li yıllarda yüzde 1 seviyelerinde olan evsel atık geri kazanımının, bugün itibarıyla yüzde 3 seviyelerine geldiğini işaret eden yetkililer, total olarak geri kazanım seviyelerinin de yüzde 30-35 seviyelerine yaklaştığını belirtiyor. Bu çerçevede, finansal büyüklük olarak da artık 5 milyar Euro'luk bir büyüklüğe ulaşan atık yönetim sektörü için orta vadede büyüklüğün 10 milyar Euro'ya ulaşması öngörülüyor.

Öte yandan, yurt içinde piyasaya sürdüğü ambalajların toplamı yıllık bin kilogram ve altında olan işletmeler artık geri dönüşüm hedeflerinden muaf tutulacak. Bu durum daha önce 3 bin kilogram olarak uygulanırken, Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği'nin Resmi Gazete'de yeni yılda yayımlanmasıyla bin kilogram bandına çekildi. Yapılan bu değişiklikle birlikte, yıllık yurt içi piyasaya bin kilogram ve üzerinde ambalaj süren firmalar, ürünlerinin ambalajlarında ya depozito uygulamak ya da belirli bir oranını geri dönüştürmek zorunda. Böylece, daha fazla firma Ambalaj Bilgi Sistemi'ne kayıt olarak, belgelendirme yapacak. Bu yolla kaynaktan toplanan ve geri dönüştürülen atık miktarı ile birlikte geri dönüşüme aktarılacak kaynak çoğalmış olacak.

Yönetmelikle 1 Ocak 2019 tarihinden itibaren plastik poşetlere de sadece marketlerde değil; bakkallarda, büfelerde, mağazalarda yani tüm satış noktalarında

ücretli olma zorunluluğu getirildi. Atıkların kaynakta toplanması ve geri dönüşümü noktasında hatırı sayılır değişiklikleri gündeme getiren yönetmelik kapsamında; ambalaj atıklarının oluşumunun önlenmesi, önlenemeyen ambalaj atıklarının yeniden kullanımı, geri dönüşümü ve geri kazanımı faaliyetleri sorumluluğu; kamu, üretici ve tüketici üçgeninde bölüştürüldü.

Evsel atık miktarı yıllık tahmini 34 milyon ton

Türkiye kâğıt geri dönüşüm sanayiindeki yatırım hamleleri de bu alandaki büyümeyi tetikliyor. Bu yıl itibarıyla üretim kapasitesi 4 milyon ton seviyesini gören kâğıt geri dönüşümünün, devam eden yatırımların devreye girmesiyle birlikte orta vadede yaklaşık 5 milyon ton bandına çıkacağı tahmin ediliyor. Ancak, 2020'ye kadar söz konusu üretim kapasitesini 5 milyon ton bandına taşımak isteyen kâğıt geri dönüşüm sanayii için bu hedef toplama yapan şirketlerin daha çok yatırım yapması gerektiği anlamına geliyor. Bununla birlikte, Türkiye'de 2018 itibarıyla konutlardan çıkan evsel atık miktarı yıllık tahmini 34 milyon ton seviyesini gördü. Bu miktarın yaklaşık 7 milyon tonunu atık kâğıt oluşturuyor. Kâğıt geri dönüşüm sanayinin ülke içinden 3.1 milyon ton atık kâğıt temin ettiği göz önüne alındığında ise 3.9 milyon ton atık kâğıdın deponi alanına gömüldüğü görülüyor.

Üstelik, sektör hammadde yetersizliğinden dolayı 2017 yılında 750 bin ton atık kâğıt ithal etmek durumunda kaldı.

Türkiye kâğıt geri dönüşüm sanayiinde, olumsuz sayılabilecek bir dizi faktörün varlığına rağmen, yüzde 7.5'lik büyüme oranı yakalandı. Kâğıt sektörü, 2017 yılında ülke içinden toplanan 3.1 milyon ton atık kâğıdı geri kazanarak, sektöre yaklaşık 2 milyar lira kaynak aktardı. Geri kazanım faaliyetlerinde kullanılan bu kaynak sayesinde geri kazanım oranı yüzde 45'ten yüzde 51.4'e yükseldi. Bu noktada, öncelikle Türkiye'de geri kazanılan kâğıt oranını yüzde 50'den yüzde 70 seviyesine çekmek isteyen sektör oyuncuları, bu sayede hurda kâğıt ithalatını asgari düzeyde tutabilmeyi ve daha fazla istihdam alanı oluşturmayı hedefliyor.

Çin'in atık yönetimindeki politikası Türkiye'yi etkiliyor

Küresel ölçekte sektörün kayda değerlik bir kısmını elinde bulunduran Çin, ithal ettiği atıklardan elde edilen geri dönüşümlü ürünlerin çevre kirliliğine yol açtığını fark edince, belirli bir oranın üzerinde kirliliğe sahip olan atık ithalatını yasakladı. Çin hükümetinin bu kararından sonra AB ülkeleri ve ABD başta olmak üzere birçok ülke, ortaya çıkan atıklara baş edebilmek için formül ararken, 6 milyon ton civarında atığın aralarında Türkiye'nin de bulunduğu Hindistan, Pakistan, Vietnam, Kamboçya ve Malezya gibi ülkelere gönderildiği ortaya çıktı.

Öte yandan, artan atık ithalatına bağlı olarak, atık işleyen geri dönüşüm tesisleri iç piyasadan aldıkları atık fiyatlarını düşürmeye ve alımı azaltmaya yönelik davranışlar içine girmeye başladı. İç piyasada düşen fiyatlarından dolayı oluşan maliyetler, atığın toplanmasına izin vermeyecek boyuta geldi. Dolayısıyla denetim olmadan yapılan atık kâğıt ithalatıyla adeta Avrupa'nın çöplüğü haline gelen Türkiye'de bir an evvel 'yeşil belge' zorunluluğunun getirilmesi şart oldu.

Her yıl 600 bin ton e-atık ortaya çıkıyor

Diğer yandan, her yıl yaklaşık 600 bin ton elektronik atığın ortaya çıktığı Türkiye'de sadece yaklaşık yüzde 2 ila 3'lük bir oranda geri dönüşüm sağlanıyor. Geri kalan atıklar ise ya çöpe gidiyor ya evlerde atıl olarak bekliyor ya da hurdacılara veriliyor. Uluslararası standartlara uygun olmayan tesislerde yapılan prosesler de çevreye ve insan sağlığına geri dönüşü olmayan zararlar verebiliyor. Örneğin bir kablodaki bakırı almak için kabloyu yakmak kolay ve pratik bir çözüm gibi görülebilir, lakin PVC'lerin yanmasından dolayı havaya salınan kirleticiler kanser başta olmak üzere birçok hastalığa yol açabiliyor. Televizyonun içindeki 10 gram kurşun ise suya karıştığında 200 bin litre suyu içilmez hale getirebiliyor.

"GEÇTİĞİMİZ YIL EKONOMİYE 2.6 MİLYAR TL KATKI SAĞLADIK"

METE İMER
Çevre Koruma ve Ambalaj Atıkları Değerlendirme Vakfı (ÇEVKO) Genel Sekreteri

26 milyon kişinin yaşadığı 30 ilde, 168 belediye ile iş birliği içindeyiz. 2017 yılı çevresel fayda rakamlarımız dahilinde gerçekleştirdiğimiz geri kazanım çalışmalarının Türkiye ekonomisine katkısı 2.6 milyar lira düzeyinde gerçekleşti.

Her türlü ambalaj atığının geri kazanımı konusunda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yetkilendirilmiş ilk kuruluş olan Çevre Koruma ve Ambalaj Atıklarını Değerlendirme Vakfı (ÇEVKO) olarak, 27 yıldır geri kazanım faaliyetlerimizi sürdürüyoruz. Bu doğrultuda, 2017 yılında bin 846 ekonomik işletmenin 646 bin ton miktarında ambalaj atığı geri kazanım yükümlülüğünü üstlendik. 68 lisanslı firma ve 168 belediye ile yaptığımız iş birliği ile 656 bin ton ambalaj atığının geri dönüştürüldüğünü belgeledik.

Yine 2017'de atıkların toplanması için alt yapının geliştirilmesi amacıyla çalıştığımız belediyelerde ortak alanlara, konut ve işyerlerine, iç ve dış mekanlar için 110 bin atık kumbarası gönderdik ve tüketicilere 5.3 milyon ambalaj atığı toplama torbası dağıttık. Nitekim, yeni açıkladığımız 2017 yılı çevresel fayda rakamlarımız dahilinde, gerçekleştirdiğimiz geri kazanım çalışmalarının Türkiye ekonomisine katkısı ise 2.6 milyar lira düzeyinde gerçekleşti. Başta büyük şehirler olmak üzere Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde 26 milyon kişinin yaşadığı 30 ilde, 108 belediyeyle işbirliği içindeyiz.

Söz konusu iş birliklerimiz ve çalışmalarımız sonucunda kâğıt, karton, ahşap ve kompozit ambalaj atıklarının geri dönüşümüyle 2017'de yaklaşık 94 bin dönümlük orman alanına denk gelen 4.7 milyon ağacın kesilmesini engelledik. Bununla birlikte, plastik ambalaj atıklarının geri dönüşümünü yaparak, 2.9 milyon aracın deposunu doldurmaya yetecek yaklaşık 130 milyon litre benzin tasarrufu sağlandı.

"Denetim ve yaptırımlar yeterli seviyede değil"

Ayrıca, 41 bin 505 ailenin yıllık su tüketimine eş değer oranda, yaklaşık 7.3 milyar litre su ve yaklaşık 1 milyon ailenin yıllık elektrik tüketimine denk gelecek şekilde 2.7 milyar kilowatt saat elektrik tasarrufu sağlandı. Yine aynı dönemde 339 bin 700 ton karbondioksit sera gazı salınımının önüne geçildi. Ambalaj atıklarının depolama sahalarına gömülmek yerine geri dönüştürülmesiyle yaklaşık bin 457 olimpik yüzme havuzu hacminde, 3 milyon 645 bin metreküp depolama alanından tasarruf edildi.

Öte yandan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın 2014 yılı verilerine göre ise Türkiye'de ayrı toplama ve geri dönüşüm için lisans alan firma sayısı bini, ambalaj atıklarını yönetmelikte belirtildiği şekilde ayrı toplamak üzere yönetim planı hazırlayan belediye sayısı 500'ü, sisteme geri kazanım yükümlülüklerini yerine getirmek üzere bakanlık sistemine kaydolan şirket sayısı 25 bini toplanarak geri kazanılan ambalaj atığı miktarı yıllık 2 milyon tonu aştı. Türkiye'de geri dönüşüm alanındaki hatırı sayılır gelişmelerin yanında, sektörel sorunların da varlığı dikkat çekiyor. Bu açıdan bakıldığında, sektörde başlıca sorun olarak yasal düzenlemelerin uygulanması için kamu otoritelerince yeterli denetim ve yaptırım uygulanmayışı öne çıkıyor. Bu noktada ise ÇEVKO bünyesinde, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nı, İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüklerini ve belediyeleri tüm tarafların mevzuattan kaynaklanan sorumluluklarının yerine getirilmesini sağlamak ve haksız rekabetin önüne geçmek için gerekli önlemleri almaya davet ediyoruz.

"Ürünü piyasaya süren firmalara önemli görevler düşüyor"

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yayımlanan 'Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği'ne göre, ambalajlı ürün piyasaya süren ekonomik işletmeler, bakanlığa piyasaya sürdükleri ürünlerde kullandıkları ambalaj malzemeleri hakkında bildirim yapmak ve piyasaya sürdükleri miktarın ağırlıkça yönetmelikte belirtilen oranda atık olarak toplanıp geri kazanıldığını belgelemekle yükümlü. Aslında belediye, lisanslı geri kazanım tesisleri, sanayi kuruşları ve tüketiciler bu işin tarafları. Bu noktada ise ambalaj atıklarının kaynağında ayrı toplanması sisteminin finansmanı için de ürünü piyasaya süren firmalara önemli görevler düşüyor. Ambalajlı ürün üreten ya da piyasaya süren daha çok firmanın kayıt altına girmesi ve yükümlülüğünü yerine getirmesi gerekiyor. Bu konuda bakanlığın yaptırım uygulaması büyük önem taşıyor.

2017 yılında gerçekleştirdiğimiz bir araştırma sonuçlarına göre, her üç kişiden sadece biri ambalaj atıklarını ayrı topluyor. Bu oranın artırılması için daha fazla noktada atık kumbarası yer almasından daha yaygın eğitim ve iletişim faaliyetlerine geniş bir yelpazede yerel yönetimlerle iş birliği yapıyoruz. Gerek bireylerin gerek işletmelerin ayrı toplama konusunda daha etkin olmalarını hedefliyoruz. Örneğin; Marmaris gibi turizm bölgelerinde, bu alandaki işletmelere yönelik odaklı çalışmalar gerçekleştiriyoruz.

“YABANCI YATIRIMCILARIN TÜRKİYE'YE İLGİSİ ARTTI”

OSMAN KAYTAN
Atık Kâğıt ve Geri Dönüşümcüler Derneği (AGED) Genel Sekreteri

Türkiye kâğıt geri dönüşüm sanayiinde olumsuz sayılabilecek bir dizi faktörün varlığına rağmen, yüzde 7.5’lik büyüme oranı yakalandı. Bu durum ise yabancı yatırımcıların Türkiye’ye olan ilgisini bir anda artırdı.

Devam eden yatırımların devreye girmesiyle orta vadede yaklaşık 5 milyon ton üretim kapasitesinin yakalanması planlanan Türkiye kâğıt geri dönüşüm sanayiinde bu yıl itibarıyla üretim kapasitesi 4 milyon ton seviyesini gördü. Ancak 2020’ye kadar söz konusu üretim kapasitesini 5 milyon ton bandına taşımak isteyen kâğıt geri dönüşüm sanayii için bu hedef, toplama yapan şirketlerin daha çok yatırım yapması anlamına geliyor.

Bununla birlikte, Türkiye’de 2018 itibarıyla konutlardan çıkan evsel atık miktarı yıllık tahmini 34 milyon ton seviyesini gördü. Bu tonajın yaklaşık 7 milyon tonunu ise atık kâğıt oluşturuyor. Kâğıt geri dönüşüm sanayiinin ülke içinden 3.1 milyon ton atık kâğıt temin ettiği göz önüne alındığında 3.9 milyon ton atık kâğıdın deponi alanına gömüldüğü görülüyor. Üstelik sektör, hammadde yetersizliğinden dolayı 2017 yılında 750 bin ton atık kâğıt ithal etmek durumunda kaldı.

Türkiye kâğıt geri dönüşüm sanayiinde, olumsuz sayılabilecek bir dizi faktörün varlığına rağmen, yüzde 7.5’lik büyüme oranı yakalandı. Bu durum ise yabancı yatırımcıların Türkiye’ye olan ilgisini bir anda artırdı. Kâğıt sektörü, 2017 yılında ülke içinden toplanan 3.1 milyon ton atık kâğıdı geri kazanarak sektöre yaklaşık 2 milyar lira kaynak aktardı. Geri kazanım faaliyetlerinde kullanılan bu kaynak sayesinde geri kazanım oranı yüzde 45’ten yüzde 51.4’e yükseldi.

“Türkiye’de geri kazanım oranı yüzde 50 düzeyinde”

1 ton atık kağıdın toplanması 17 ağacın kesilmesini önlemektedir. Sektör olarak 2017 yılında yakaladığımız üretim tonajı sayesinde, yurtiçinden temin edilen 3.1 milyon ton atık kağıtla 52.7 milyon adet ve yurtdışından ithal edilen 753 bin ton atık kağıtla 12.8 milyon adet olmak üzere toplam 65.5 milyon ağacın kesilmesini önledik. Hedefimiz geri kazanım oranlarını artırarak yılda 100 milyon ağaç kurtarmaktır.

Buna karşılık 2017 yılı küresel ölçekte de geri kazanılmış kâğıt ve karton talebinin arttığı bir yıl oldu. Öyle ki globalde geri kazanılmış kâğıt ve karton talebi 2017 yılında yaklaşık 250 milyon ton olarak gerçekleşti. Bu talebin 2021’e kadar ise yıllık 275 milyon tonu aşması bekleniyor.

Bununla birlikte, küresel ölçekteki kâğıt karton üretiminin yüzde 55’i geri kazanılmış kâğıda dayanıyor. Geri kazanım oranları Kuzey Amerika’da yüzde 65, Çin’de yüzde 50, Japonya’da yüzde 80 ve Avrupa’da ortalama yüzde 78 seviyesindeyken, Türkiye’de geri kazanım oranı yüzde 50 düzeyinde.

Öte yandan, kâğıt sektörünün 2017 yılında hızlı bir büyüme oranı yakalamasının temel dinamiklerinden birisi hiç şüphesiz Çin’in yürürlüğe koyduğu ‘Milli Kılıç’ politikası oldu. Küresel ölçekte, atık kâğıdın bollaşmasını sağlayan bu politika sayesinde sektör, yurt içinden yeterince elde edemediği kaynağa kavuştu. 2013 yılında uygulamaya koyduğu ‘Yeşil Çit’ politikasıyla bugünlerin sinyallerini veren Çin, ithal ettiği atık kâğıt ve plastik içindeki yabancı madde oranını düşürerek, globalde kâğıt ve plastik ayrıştırma kalitesinin yükselmesine dolaylı yoldan katkı sağladı.

“Konutlardan geri kazanım projemizi başlatacağız”

AGED olarak yakın dönemde ise daha etkin geri kazanım gerçekleştirmek amacıyla özellikle düzensiz konutların bulunduğu bir pilot bölgede önemli bir çalışma başlatacağız. Projemiz sadece geri kazanım oranlarını artırmakla kalmayıp aynı zamanda toplama maliyetlerinin ortaya çıkmasını sağlayarak önemli bir boşluğu dolduracak. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na öncelikle taslak olarak sunacağımız çalışma yaklaşık üç aylık bir süreci kapsayacak.

Bu arada yıllık 34 milyon ton evsel atık üretilen Türkiye’de, çöpün içinde ekonomik değeri olan değerlendirilebilir atık miktarını tam olarak bilemiyoruz. Sadece doğruluğu tartışılır veriler üzerinden birtakım tahminler yürütebiliyoruz. Bu tahminlerin ne kadar doğru olduğunu görmek amacıyla, AGED olarak Katı Atık Kirlenmesi Araştırma ve Denetimi Türk Milli Komitesi (KAKAD) koordinasyonunda Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi ve Harran Üniversitesi ile birlikte gerçekleştireceğimiz bir atık karakterizasyon projesini hayata geçirmek üzere ilk adımları attık.

"E-ATIKTAKİ ÇALIŞMALAR TEORİ VE PRATİKTE AYNI DENGEDE İŞLEMİYOR"

BURAK KÖKTÜRK
Elektronik Atıkların Geri Dönüşümünü Destekleme Derneği (EAGD) Başkanı

Türkiye'de e-atık konusundaki çalışmalar teori ve pratikte aynı dengede işlemiyor. Teoride, e-atık dönüşümünü artırmak için birden fazla kurumun yetkilendirildiği Türkiye'de, atıkların evlerden toplanma maliyeti başlıca problemi oluşturuyor.

Küresel ölçekte son dönemde ismi sıkça duyulan elektronik atık; kâğıt, plastik, cam ve metal gibi hızlı tüketim ürünlerinin ambalajlarının geri dönüşümünden farklı olarak içinde hem fırsat hem de tehlike barındıran bir atık türü. Kısaca 'elektrikle çalışan her şey' olarak adlandırılabilecek bu atıklar; plastik, metal, cam ve tehlikeli-tehlikesiz birçok bileşiği içinde barındırıyor. Tüplü televizyonlarda, aydınlatma cihazlarında ve buzdolaplarındaki ağır metal ve gazlar sağlığı tehdit ederken, cep telefonları, bilgisayar ve bilişim ekipmanlarındaki değerli madenler şimdiden globalde devasa bir sektörün oluşmasını sağlamış durumda. Ancak tüm bu fırsat ihtimallerine karşın, Türkiye'de e-atık konusundaki çalışmalar, teori ve pratikte aynı dengede işlemiyor. Teoride, e-atık dönüşümünü artırmak için birden fazla kurumun yetkilendirildiği Türkiye'de, atıkların evlerden toplanma maliyeti başlıca problemi oluşturuyor. Bununla birlikte, sokak sokak gezen hurdacıların getirme merkezlerinin olmayışı ya da mevcut tesislerin şehir merkezine uzak olması da sorunun bir diğer ayağını teşkil ediyor.

Öte yandan, belediyeler için ise elektronik atık toplamak ekstra işçi maliyeti anlamına gelirken, tüketici tarafı da hurdacıya ücreti karşılığı verebildiği bir atığı belediyeye bedelsiz teslim etmek istemiyor. İşte bu noktada Türkiye'de sürdürülebilir e-atık dönüşümü için çalışmaların bir an önce teori ve pratik dengesine oturtulması gerekiyor.

"E-atıklar, üreticiler tarafından toplatılmalı"

E-atıkların toplanması aşamasında Türkiye'de tüketiciler, belediyeler, STK'lar, yetkilendirilmiş kuruluşlar, lisanslı geri dönüşüm firmaları, üniversiteler ve üreticilerden oluşan bir paydaş grubu bulunuyor. Üreticilerin ise bu noktada 'kirleten öder' prensibinden dolayı, ürettikleri bu atıkları piyasadan toplamak ve elektronik atıklarla ilgili bilinci yaymak yolunda çalışmalar yapmaları gerekiyor. Dolayısıyla üretici, bu çalışmaları daha organize ve odaklanmış bir şekilde yapabilmek için TÜBİSAD, ELDAY ve AGİD adı altında yetkilendirilmiş kuruluşları kurdu. Üreticiler kendi bünyelerinden çıkan elektronik atıkların bertarafını veya toplamaları gereken atık kotası hedefini, anlaştıkları veya sözleşme imzaladıkları bir geri dönüşüm firması aracılığıyla gerçekleştirebildikleri gibi bu yetkilendirilmiş kuruluşlara belli bir ödeme yapmak şartıyla üye olup sonrasında bu yükümlülüklerini onlara devretme şansına da sahipler.

"Her yıl 600 bin ton e-atık ortaya çıkıyor"

Diğer yandan her yıl yaklaşık 600 bin ton elektronik atığın ortaya çıktığı Türkiye'de sadece yaklaşık yüzde 2 ila 3'lük bir oranda geri dönüşüm sağlanıyor. Geri kalan atıklar, ne yazık ki ya çöpe gidiyor ya evlerde atıl olarak bekliyor ya da hurdacılara veriliyor. Uluslararası standartlara uygun olmayan tesislerde yapılan prosesler ise çevreye ve insan sağlığına geri dönüşü olmayan zararlar verebiliyor. Örneğin; bir kablodaki bakırı almak için kabloyu yakmak kolay ve pratik bir çözüm gibi görülebilir, lakin PVC'lerin yanmasından dolayı havaya salınan kirleticiler, kanser başta olmak üzere birçok hastalığa yol açabiliyor. Televizyonun içindeki 10 gram kurşun ise suya karıştığında 200 bin litre suyu içilmez hale getirebiliyor. Bir televizyondan kilolarca kurşun çıktığını düşünürsek, tehlike hiç de gözardı edilebilecek oranda değil.

"Elektronik atık artış hızı ülkeden ülkeye değişiyor"

Bir diğer ilginç nokta ise Birleşmiş Milletler çatısı altında konumlanmış olan sTep organizasyonunun 'Global elektronik atık izleme raporu 2017'de belirtildi. Bu rapora göre, satın alma gücü yüksek ülkelerde elektronik atık artış hızı ortalama yüzde 3 ila 4'lerde iken, satın alma gücü düşük ülkelerde bu rakam ortalama yüzde 18 ila 20 seviyesinde seyrediyor. Dolayısıyla küresel ölçekte elektronik atık oluşumunu artıran asıl etken olarak, gelişmekte olan ülkelerin elektronik eşyalara olan talebi görülüyor. Gelişmekte olan ülkelerde hızla artan bu atık ise özellikle Çin, Gana ve Hindistan'ın bazı bölgelerinde uluslararası standartların dışında, tabiri caizse merdiven altı olarak geri dönüştürülüyor.

“TÜRKİYE, İŞLEVSEL BİR ATIK YÖNETİMİNE SAHİP OLMALI”

YAVUZ EROĞLU
PAGÇEV Yönetim Kurulu Başkanı

Kaynağında ayrılmış atıkların yerel yönetimlerimiz tarafından aynı titizlikle toplanması ve geri dönüşüme iletilmesi zinciri tamamlayacak. Bu nedenle Türkiye’nin bir an önce işlevsel bir atık yönetimine sahip olması gerekiyor.

Global kaynakların sonsuz olmadığı ve limitlerinin sınırlarına yaklaşıldığı gerçeği, sürdürülebilirliği bugünün başlıca konularından biri haline getiriyor. Öyle ki çevreyi hesaba katmayan bir üretim anlayışını sürdürmek artık mümkün görünmüyor. En başta kaliteli bir hayat üretebilmek için sanayi ve kalkınmanın çevreyle uyumlu olması gerekiyor. Bu anlayışın tam tersi olarak, bugün küresel ölçekte kalkınma modelinin temel parametresini Gayrisafi Milli Hasıla (GSMH) oluşturuyor.

Bu noktada, kalkınmanın GSMH’ye bağlanmasının yanlış bir algı oluşturduğu kanaatindeyim. Zira, küresel ölçekte bir değerlendirme yapıldığında, GSMH’si artmış, ancak yaşam kalitesi düşen birçok ülkenin varlığı dikkat çekiyor. Böyle bir durumda, bir ülkenin kalkınmasını GSMH üzerine temellendirmek yerine, çevre ile ilgili konuların kalkınmanın bir parçası yapılması ve bununla birlikte sanayinin de sürdürülebilirlik üzerine temellendirilmesi gerekiyor.

Geleceğe damgasını vuracak sektörler arasında gösterilen geri dönüşüm globalde olduğu gibi Türkiye’de de hızla yaygınlaşıyor. Türkiye’de geri dönüşüme verilen önem ve dolayısıyla geri dönüşüm çalışmaları da düzenli olarak artış eğilimi gösteriyor. Kamuoyunun farkındalığının artması bu noktada büyük önem taşıyor. Bununla birlikte geri dönüşümün ilk adımını ise kaynağında ayrıştırma oluşturuyor. Herkesin işlevini tamamlamış ambalajları cinslerine göre ayırması ve geri dönüşüm yolculuğunu başlatması gerekiyor. Tabii bu ayrım, sürecin sadece başlangıcı. Kaynağında ayrılmış atıkların yerel yönetimlerimiz tarafından aynı titizlikle toplanması ve geri dönüşüme iletilmesi, zinciri tamamlayacak diğer halkalar. Bu nedenle Türkiye’nin bir an önce işlevsel bir atık yönetimine sahip olması gerekiyor.

“2017’de 12 milyon kişinin atığını geri dönüştürdük”

Plastik, cam, kâğıt gibi malzemelerden üretilen ambalaj atıklarının geri dönüşüm sorumluluğunu üstlenen PAGÇEV ise atık yönetimi çerçevesinde; ambalaj atık oranının azaltılması, atıkların yeniden kullanımı ve geri dönüşümü için sürdürülebilir çözümler sunmayı hedefliyor. Bu alanda, kurulduğu günden bu yana hatırı sayılır anlamda yol kateden PAGÇEV ile halihazırda 16 il ve 60 belediyede, 2017 yılında, 12 milyon kişinin atığını geri dönüştürdük. PAGÇEV’in 2017 yılında topladığı atıklar bir önceki yıla göre yüzde 22.2 artışla 220 bin tona ulaştı. Bu rakamın ekonomik katkısı ise 610 milyon lira seviyesinde gerçekleşti.

Diğer yandan, plastik ile birlikte kâğıt, karton, ahşap, kompozit, cam ve metallerden oluşan ambalaj atıklarının geri dönüşüm zincirini tamamlayan PAGÇEV’in 2017 yılında topladığı atıklar arasında ilk sırayı, 89 bin 600 tona ulaşan plastik ürünler aldı. İkinci sırada ise kağıt-karton ürünleri yer aldı. Geri kalan bölümü de cam, metal, kompozit ve ahşap oluşturdu. Bu bağlamda, 2017’de geri dönüşümle çevreye kayda değer seviyede katkı sağlayarak, bu yıl da 240 bin ton ambalaj atığını geri dönüşüme kazandırmayı hedefliyoruz.

“Bazı atıklar, geri dönüşüm şansını yitiriyor”

Diğer yandan, Türkiye’de geri dönüşümün gelişimi ve artması konusunda bazı sıkıntılar mevcut. Örneğin; işlevsel bir ‘atık yönetimi’ uygulamasının olmaması, gelişmiş ülkelere göre sürdürülebilirlik açısından plastik sektörünün önündeki en büyük engel. Öyle ki kaynağında ayrıştırılmayan, ancak geri dönüşümü mümkün olan malzemeler, düzensiz atık toplama alanlarında birbirine karıştırılmış olarak depolanıyor. Günümüzde atıklar maalesef bilinçsiz yöntemlerle toplanıyor ve bunun sonucunda bazı atıklar geri dönüşüm şansını da yitiriyor. Sonuç olarak, yerel yönetimlerle birlikte hareket ederek kalıcı çözümler üretmek gerekiyor.

Ayrıca atık depolama alanları deniz kıyılarına yakın yerlere konumlandırıldığında, çeşitli sebeplerle bu atıklar denize karışabiliyor. Kıyı kirliliği de hem bu atıklar hem de bilinçsizce denize atılan diğer atıklardan kaynaklanıyor. Üstelik bu sorun sadece Türkiye’nin sorunu da değil. Kıyı atıkları, zaman zaman akıntılar ve diğer sebeplerle denizlerde ülke sınırlarını aşıyor. Türkiye’nin denize karışan atıkları başka ülkelerin sahillerini kirletirken, diğer ülkelerin atıkları da Türkiye’nin kıyılarına ulaşıyor.

"EN KISA ZAMANDA YEŞİL BELGE ZORUNLULUĞU GETİRİLMELİ"

TANSEL AKBAYSAN
Değerlendirilebilir Atık Malzemeler Sanayiciler Derneği (TÜDAM) Genel Sekreteri

Son yıllarda isteyen her yabancı firma, Türkiye'ye atık kâğıt ihraç edebiliyor. Denetim olmadan yapılan atık kâğıt ithalatıyla adeta Avrupa'nın çöplüğü haline gelen Türkiye'de en kısa zamanda 'yeşil belge' zorunluluğu getirilmesini bekliyoruz.

Türkiye'de atık yönetimi için sürdürülebilir finans sistemi, 2872 Sayılı Çevre Kanunu'na göre, 'Kirleten Öder Prensibi' ve 'Üretici Sorumluluğu Prensibi'ne dayanıyor. Sürdürülebilir bir atık yönetimi için oluşan maliyetleri, tarafların üzerine düştüğü kadarı ile üstlenmesi gerekiyor. Sektörümüzdeki başlıca sıkıntılardan biri ise maliyetlerin karşılanması noktasında görülüyor.

Çevre Kanunu'nun 11'inci maddesinde bu maliyetlerin piyasaya sürenler tarafından karşılanacağı yazsa da madde sahada karşılığını bulmuyor. Buna ilave olarak artan maliyetler ile baş etmeye çalışan sektör, diğerlerine benzemeyen ve daha önce hiç olmamış bir durum ile karşı karşıya kaldı. Öyle ki son yıllarda isteyen her yabancı firma, Türkiye'ye atık kâğıt ihraç edebiliyor. Dolayısıyla denetim olmadan yapılan atık kâğıt ithalatıyla adeta Avrupa'nın çöplüğü haline gelen Türkiye'de en kısa zamanda 'yeşil belge' zorunluluğu getirilmesini bekliyoruz. Böyle bir uygulama, Türkiye'ye her önüne gelenin atık ihraç etmesini zorlaştıracak. Böylece ithal edilen kalitesiz atıkların önüne geçileceğini düşünüyoruz. Ayrıca, bu belge ile atığın kim tarafından getirildiğinden yola çıkılarak, bu atığın takibi bakanlık tarafından yapılabilecek.

"Türkiye'de toplanamayan atığın maliyeti 3.5 milyar TL"

Türkiye'de tüketilen ve toplanamayan bir atık miktarı var. Halihazırda atık kâğıt üretim kapasitesi şu an 3 milyon ton seviyesinde bulunan Türkiye'nin tüketim miktarı ise 7 milyon ton seviyesinde. Toplanan atık kâğıt miktarına bakıldığında da sektörde sadece 3 milyon tonluk kısmının toplanabildiğini gözlemliyoruz. Toplanamayan atık ise 3.5 milyar liralık bir maliyetin olduğunu ortaya koyuyor.

Söz konusu maliyete ilave olarak, 2017 yılında 750 bin ton atık kâğıt ithal edilerek beş yılda 236 milyon Euro'luk dış ticaret açığı oluştu. Düşen hurda fiyatları, artan toplama maliyetleri bu sektörü bitirme noktasına doğru götürüyor. Bu yıl ithal hurda kâğıt miktarının 1.2 milyon ton seviyelerine geleceğini öngörüyoruz. Yaşanan bu durum, bizi Avrupa Birliği ülkelerinden negatif yönde ayrıştırıyor. AB ülkelerinde bulunan Yeşil Nokta sivil toplum kuruluşu, toplanan atığın maliyetlerinin tamamını karşıladığı için evsel kaynaklı olan ambalaj atıklarının toplanmasında sorun oluşturmuyor.

Hammadde ihtiyacını giderebilmek adına birçok ülkeden atık ithal eden Çin, sadece Amerika'dan yıllık 15 milyon ton civarında atık ithal ederken, 2013 yılında ülkesinde artan hava kirliliği etkisiyle Avrupa'nın çöplüğü haline geldiğini fark etti. Böylece, 'yeşil çit' operasyonu ile atık ithalatını 10 ay boyunca durduran Çin yönetimi, atık ithalatını daha da zorlaştıracak önlemler almayı sürdürdü. Çin, 2017 Eylül ayında 'ulusal kılıç' adında bir uygulamayla ise ithal edilecek atık kağıtlardaki yabancı madde içeriği ve geri dönüşümü mümkün olmayan kâğıt muafiyet sınırını yüzde 3'ten yüzde 0.3'e çekti.

"Çin ambargosu sektörü etkiliyor"

Çin'in ithalat ambargosuyla istediği gibi atık ihracatı yapamayan Amerika ve Avrupa ülkeleri ise geri dönüşüm oranlarının da yüksek olması sebebiyle bir süre sonra atık malzemelerde arz fazlasıyla karşı karşıya kaldı. Bu atıklar kendilerine yeni limanlar aramak ile beraber, şu an kayda değer bir kısmı Türkiye'ye ihraç ediliyor.

Bununla birlikte Türkiye geneline baktığımızda, artan nüfus insan davranışlarını değiştirirken, insanlar daha çok konforlu yaşamı tercih etmeye başlayıp zamanla daha da tüketen bir toplum haline gelince atık miktarında da artış yaşandı. Son 14 yılda, hammadde tüketimi yıllık 500 milyon tondan 900 milyon tona çıktı. Bu aşamada değerlendirilebilir tüm atıkların geri dönüşümü konusu ile ilgili gündeme gelen 'sıfır atık' projesini TÜDAM olarak önemsiyor ve kamuda başlatılan bu projenin tüm Türkiye'ye yayılması için sektör adına çalışmalarımızı yapıyoruz.

“KONTROLSÜZ İTHALAT İLE ÇÖPLÜK HALİNE GELEBİLİRİZ”

ÖZCAN PEKTAŞ
Tüketici ve Çevre Eğitim Vakfı (TÜKÇEV) Genel Sekreteri

Kontrolsüz yapılan ithalat, Türkiye’yi yabancı ülkelerin çöplüğüne dönüştürme tehlikesi ile karşı karşıya bıraktı. Böyle bir tablo karşısında bir an önce önlemlerin alınması için çalışmaların başlatılması gerekiyor.

Gerek 2017 yılı gerekse içinde bulunduğumuz yılda, ambalaj atıkları; bilhassa kâğıt, karton ve plastik ithalatındaki artış, ambalaj atıklarının kaynağından toplatılması, geri dönüşümü ve geri kazanımına olumsuz etki yapıyor. Bu durum sektörde kalıcı hasarların oluşacağına işaret ediyor. Öyle ki Türkiye’de her ay ithal edilen atık miktarı gittikçe artmaya başladı. Dolayısıyla kontrolsüz yapılan ithalat da Türkiye’yi yabancı ülkelerin çöplüğüne dönüştürme tehlikesi ile karşı karşıya bıraktı. Böyle bir tablo karşısında bir an önce önlemlerin alınması için çalışmaların başlatılması gerekiyor.

“Kota getirilmeli, telafi edici vergiler konulmalı”

Bu doğrultuda, Türkiye’nin ihtiyacı olan ambalaj malzeme miktarının öncelikle yurt içinde toplanması gerekiyor ve bakiye ihtiyaç kadar tonajın ithalatına ya kota getirilerek ya da telafi edici vergiler konularak iç piyasa dengelerini bozması engellenmeli.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın 2017 yılı verilerine göre, Türkiye genelinde 2.046 milyar ton atık geri dönüşüme kazandırıldı. Bu rakamın yaklaşık 390 bin tonunu ise TÜKÇEV karşılayarak, Türkiye’ye yaklaşık 120 milyon liralık mali katkı sağladı.

Bununla birlikte, 1 Ocak 2018’de yürürlüğe giren Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği hükümleri doğrultusunda bu yıl; cam, plastik, metal, kağıt ya da karton için yüzde 54, ahşap için ise yüzde 11’lik bir geri dönüşüm oranı belirlendi. 2020 yılında da cam ve kâğıt/karton için yüzde 60 seviyesinde geri dönüşüm oranına çıkılmasını belirleyen yönetmelik maddeleri, geri dönüşüm oranlarının; plastik ve metalde yüzde 55, ahşap için ise yüzde 15 seviyesine çıkacağını öngördü.

“Geri dönüşüm ve geri kazanım hedeflerine ulaşılabilir”

Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği’nin geri kazanım hedefleri ise bu yıl yüzde 56, 2019’da yüzde 58 ve 2020 yılı ve sonrası için de yüzde 60 olarak belirlendi. Gerek bu oranlara bağlı olarak gerekse kamuoyu bilincinin artırılmasıyla bu oranların da üzerinde geri dönüşüm ve geri kazanım hedeflerine ulaşılabileceğini düşünüyoruz.

Öte yandan, yurt içinde ambalaj atıklarının yeteri miktarda toplanabilmesi ve geri kazanım ve dönüşüme dahil edilebilmesi için diğer atıklardan ayrı bir yerde biriktirilmesi gerekiyor. Bu durum, ambalaj atıklarının oluşturacağı çevre kirliliğinin azaltılması ve ekonomiye katkı sağlaması amacıyla ivedilikle hayata geçirilmesi gereken önlemler arasında yer alıyor. Zira, Türkiye’deki temel sorunların başında da yine bu konu geliyor. Bu konuda kamuoyunun bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi hatırı sayılır önem arz ediyor. Gerek kamu kurum ve kuruluşları, gerekse sektör paydaşlarının bu konuda daha etkin ve yaygın faaliyet göstermesi gerekiyor.

“Ambalaj atıklarının geri dönüşümü için çalışıyoruz”

İşte bu noktada, TÜKÇEV olarak 2010 yılından itibaren Çevre Kanunu ve Atık Yönetimi Yönetmeliği kapsamında yetkilendirilmiş kuruluş olarak; üreticiler, ithalatçılar ve piyasaya sürenlerin ürünlerinin faydalı kullanım ömrü sonucunda oluşan atıklarının toplanması, taşınması, geri kazanımı, geri dönüşümü ve bertaraf edilmelerine dair yükümlülüklerinin yerine getirilmesi amacıyla faaliyet gösteriyoruz. Faaliyet gösterdiğimiz ve ilk beş sırada bulunan iller arasında ise Adana, Ankara, Diyarbakır, İstanbul ve İzmir yer alıyor. Bununla birlikte, ambalaj atıklarının geri dönüşümü hususunda Türkiye’de TÜKÇEV’in yanı sıra ÇEVKO, PAGÇEV ve AGED de yetkilendirilmiş kuruluş olarak bulunuyor.